

методами та прийомами, які притаманні комунікативному характеру викладання іноземних мов, суміщаючи значну свободу з відчуттям відповідальності за виконання навчальних завдань.

5. З метою принаймні часткового компенсування тих обмежень, які накладають на навчальний процес специфічні умови навчання курсантів, слід максимально ефективно організувати самостійну роботу та ретельно використовувати відповідні ресурси. Найбільш перспективними видами самостійного опрацювання навчального матеріалу є комп'ютеризовані форми роботи під опосередкованим комп'ютерною програмою керівництвом викладача, які виконуються індивідуально в адаптованому до можливостей курсанта темпі з самостійним пошуком довідкового та іншого додаткового матеріалу. Організаційно такий підхід може бути реалізований шляхом створення спеціалізованих мовних центрів (лабораторій) з самостійним доступом тих, хто навчається, до навчальної інформації.

6. При розгляді змісту навчання звертає на себе увагу така важлива особливість і водночас специфічна складність у викладанні, як наявність спеціальної професійної лексики, зокрема, юридичної термінології. Системно зв'язаний характер термінології в області права відрізняє її від термінології в інших предметних областях і є основним каменем спотикання при роботі з юридичними текстами.

Через культурно-історичні особливості різних країн і специфічні розбіжності їх правових систем юридична термінологія характеризується неповною понятійною еквівалентністю. Гетерогенність інтерпретацій навіть начебто однакових термінів носіями різних мов свідчить про розбіжність в поняттях, які ці терміни представляють. Лише на основі аналізу обсягу, характеристик і відносин понять можна судити про рівень еквівалентності тих термінів, які їх представляють в різних мовах. При цьому аналізувати необхідно не лише зміст, а й функцію понять, що можливо зробити лише на основі контексту. Навчання термінології потребує цілеспрямованих зусиль і є складовою більш загального завдання формування професійно орієнтованої соціокультурної компетентності тих, хто навчається. Це потребує додаткової роботи з методичного забезпечення навчального процесу та висуває підвищені вимоги до професійного рівня викладача.

Врахування наведених вище особливостей в практичній роботі дозволить інтенсифікувати навчальний процес та досягти більшої ефективності викладання в ЗВО з особливими умовами навчання.

Одержано 28.10.2019

УДК 343.2:343.34(477)

Ярослав Григорович ЛИЗОГУБ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінально права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-9824-0798>

ПРОБЛЕМИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ ТА ЗЛОЧИНИ З УРАХУВАННЯМ ПРИЙДЕШНІХ (З 01.01.2020) ЗМІН ДО ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Прийдешні зміни до чинного кримінального кодексу на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-VIII (далі – Закон) незабаром, а саме з 01 січня 2020 року, суттєво змінять традиційне для вітчизняної кримінально-правової науки розуміння суспільно-небезпечних явищ, що мають протиправний характер, зі злочинів на кримінальні правопорушення, котрі, у свою чергу, диференціюватимуться на кримінальні проступки та злочини. Нормою ж, де визначатимуться правила такої диференціації, буде стаття 12 КК в редакції Закону.

Хочеться зауважити, що подібне розуміння суспільно-небезпечних явищ у кримінально-правовій науці, безспірно, попередньо неодноразово обговорювалось, і, у такий спосіб, не є чимось абсолютно новим і незнайомим. Тим більше, що кодекси інших, сусідніх країн світу (Литовської Республіки¹, Естонської Республіки², Латвійської Республіки³ тощо), такі положення втілили вже багато років тому, і для детального ознайомлення з ними було достатньо часу й у вітчизняних дослідників. Водночас у площині саме кримінального законодавства України таке питання виглядає новелою, оскільки жодні попередні редакції КК не передбачали приписів, за допомогою яких, наприклад, визначалися б проступки.

Так, згідно з частиною 2 статті 12 КК у редакції Закону, *кримінальним проступком названо діяння (дію чи бездіяльність), за вчинення якого кримінальним кодексом передбачене основне покарання у вигляді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі*. Як бачимо, одним із критеріїв диференціації кримінальних правопорушень на кримінальні проступки та злочини визначено наявність/відсутність покарання, не пов'язаного з позбавленням волі.

¹ Про це говорить стаття 3 КК Литовської Республіки.

² Про це говорить стаття 3 КК Естонської Республіки.

³ Про це говорить стаття 7 КК Латвійської Республіки.

Утім, ані чинна, ані майбутня редакції Кримінального кодексу України не містять чіткого визначення покарань як пов'язаних, так і не пов'язаних із позбавленням волі. Немає на сьогодні й відповідного казуального тлумачення цього питання. А, отже, його слід визначити самостійно.

Працюючи на кафедрі кримінального права і кримінології вищого навчального закладу, питання юридичного аналізу чинного законодавства України, за відсутності автентичного чи сталого казуального тлумачення, завжди сприймаєш чутливіше. Адже курсантам і студентам на заняттях потрібно не тільки розповісти, але й правильно роз'яснити та обґрунтувати відповідні його положення, показати, як їх слід застосовувати під час кваліфікації чи призначення покарання, оскільки від цього залежатиме, насамперед, результат безпомилкового використання тими, хто навчається, законодавчих приписів у практичній діяльності. Тобто відповідальність, без перебільшення, є високою. А, відтак, і тлумачення має бути максимально обґрунтованим.

Для цього пропонується проаналізувати існуючі текстуальні конструкції покарань у Загальній частині КК, у яких, з огляду на назву та зміст, втілені елементи позбавлення волі. А також з'ясувати, чи втілює конкретне покарання факт позбавлення волі, як такий, під час його відбування. І, якщо так, то що визначає такий факт з кримінально-правової точки зору.

Спочатку проаналізуємо назви існуючих кримінальних покарань, виписані, як відомо, у назвах відповідних статей (статті 53–64). За результатами такої роботи можна констатувати, що лише дві норми – стаття 63 «Позбавлення волі на певний строк» і стаття 64 «Довічне позбавлення волі» у своїх назвах ураховують факт позбавлення волі.

Наступним етапом дослідження, за сформульованою вище логікою, буде юридичне інспектування змісту статей 53–64 на предмет текстуального відтворення у їх редакціях лексико-граматичної конструкції «позбавлення волі». За результатами такого аналізу справедливою виглядатиме теза, що позбавлення волі, загалом, законодавцем використано у п'яти з перелічених статей, а саме: 53й, 55й, 62й, 63й і 64й. Водночас лише у двох зі згаданих статей – 63й і 64й – воно характеризує конкретні види покарань. При цьому, у статті 63 – позбавлення волі містить також і власне визначення. Так, відповідно до частини 1 статті 63 «покарання у виді позбавлення волі полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу».

Отже бачимо, що, описуючи в статті 63 КК позбавлення волі на певний строк як вид покарання, законодавець визначив, фактично, і ознаки самого позбавлення волі. Такими ознаками, як видається, є а) ізоляція особи; і б) поміщення такої особи на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу.

Подивимось, а чи вживає той же законодавець подібні критерії для визначення змісту інших кримінальних покарань, передбачених кримінальним кодексом. Аналізуючи редакції диспозицій статей 53–62, а також статті 64, доходимо висновку, що жодна з них не передбачає аналогічного викладу двох вищезазначених елементів позбавлення волі. Водночас частина 1 статті 60, у якій розкривається зміст арешту як виду покарання, містить один з таких елементів – ізоляцію особи.

Відповідно до цієї норми «покарання у виді арешту полягає в триманні засудженого в умовах ізоляції». Отже, за цим критерієм стан особи під час арешту та позбавлення волі на певний строк як видів покарань співпадає. Виходить, що текстуально (з огляду на текстуальне визначення змісту обох цих покарань) вони співпадають за одним критерієм і не співпадають (а, точніше, норма про арешт просто не містить такого критерію відповідно до її редакції) – за іншим.

Чи є це проблемою у визначенні можливості віднесення арешту до видів покарань, пов'язаних із позбавленням волі? Вважаємо, що ні. Оскільки, так само, як і під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк (в умовах ізоляції), засуджена особа ізолюється від суспільства й під час арешту. Різниця тут полягає лише в певних особливостях територіального виконання, а, відповідно, і відбування обох із зазначених покарань. Так, на відміну від виконання покарання у вигляді позбавлення волі, коли місце відбування покарання обмежується межами адміністративно-територіальної одиниці, на якій особа проживала або була засуджена, засуджені до арешту, згідно зі статтею 50 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК), повинні відбувати покарання тільки за місцем засудження. Це означає, що засуджений до даного виду покарання повинен триматись у межах адміністративної території області, де розташований суд і відбувати покарання тільки за місцем засудження.

Відповідно до цієї ж статті покарання у вигляді арешту відбувається в арештному домі. При цьому, як зафіксовано в частині 2 статті 51 КВК, «на засуджених до арешту поширюються права, обов'язки, заборони і обмеження, встановлені кримінально-виконавчим законодавством для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі».

Зважаючи на те, що арешт, подібно до позбавлення волі на певний строк передбачає ізоляцію особи, а також те, що на засуджених до арешту поширюються права, обов'язки, заборони і обмеження, встановлені кримінально-виконавчим законодавством для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, можемо дійти логічного та послідовного висновку, що такий вид покарання разом із позбавленням волі на певний строк і довічним позбавленням волі втілює позбавлення волі, а тому небезпідставно може вважатись видом покарання, пов'язаним із позбавленням волі. Отже, арешт, позбавлення волі на певний строк і довічне позбавлення волі є самі тими видами покарань, які за правилами частини 2 статті 12 КК у редакції Закону детермінуватимуть лише злочини, і, у такий спосіб, можуть використовуватись під час диференціації кримінальних правопорушень на злочини та кримінальні проступки.

Водночас, у науковому середовищі формуються й інші думки з приводу того, які покарання слід вважати пов'язаними з позбавленням волі. Їх носії пропонують відносити до таких покарань лише ті з них, котрі в назві

відповідних статей, за допомогою яких вони, покарання, визначаються в кримінальному законі, передбачають слова «позбавлення волі».

Вважаємо таку точку зору хибною, бо вона виглядає юридично неповноцінною через те, що її прибічники, як видається, суто формально ставляться до здійснення диференціації кримінальних проступків і злочинів, аналізуючи лише форму без відповідного аналізу змісту, що є найголовнішим і найпринциповішим у будь-якому дослідженні. Як відомо, форма не завжди детермінує зміст у повному обсязі. Та й для цього немає, як правило, необхідності. Форма призначена для узагальненого викладу якогось явища, його впорядкування на тлі інших. Для форми не є обов'язковим критерієм включення всіх ознак, що характеризують явище. Бажано, звісно, щоб вона максимально втілювала явище відповідно до його змісту. Але це не завжди є реальним, особливо на тлі багатоступеневої систематизації явищ, зокрема рамками відповідних статей чинного КК України.

Звісно, законодавчі визначення деяких форм явищ, з огляду на текстуальні редакції назв статей, заслуговують на суттєві юридичні корекції. Проте, це абсолютно не означає, що аналізуючи явища, форми яких ми бачимо (мова йде про всі явища, що піддаються аналізу), слід ігнорувати їх зміст, адже це призведе до повного вихолощення остаточного розуміння смислового наповнення самого явища і, у підсумку, – до непродуктивного його обговорення на шпальтах наукових публікацій, а також до неправильного визначення й дослідження у навчальному процесі, та невірному застосування у практичній діяльності.

Можливо, здійснене нами дослідження й не претендує на звання ідеального рішення у розв'язанні розглядуваної проблематики. Бо ідеальним рішенням було б здійснення саме автентичного визначення таких покарань (пов'язаних із позбавленням волі) у самому кримінальному кодексі, зокрема, шляхом створення відповідної примітки до статті 12. Проте, воно, на нашу думку, є конструктивним, оскільки базується на вже сформульованих приписах чинного законодавства, й ураховує критерії, притаманні характеристиці стану особи, яка позбавляється волі. При цьому, такий підхід не суперечить вимогам Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2020 № 2617-VIII, а саме статті 12 в редакції такого Закону.

Чекати на відповідне роз'яснення суду, як видається, немає підстав, оскільки приписи Закону набудуть чинності вже менше ніж за два місяці, і його прийдеться застосовувати на практиці, а також використовувати в навчальному процесі. Коли з'явиться відповідне роз'яснення Пленуму Верховного Суду України з такого питання – не відомо. Як не відомо і те, чи з'явиться воно взагалі.

Таке питання є значно актуальним вже сьогодні й тому вирішуватись воно повинно якомога швидше. Вважаємо інтенсивне наукове обговорення зазначеної проблеми – найкоротшим шляхом у подоланні тих суперечностей, що можуть виникати під час неофіційного тлумачення відповідних положень кримінального кодексу. І залежно від того, як швидко науковці та практики узгодять вірні критерії диференціації покарань на ті, що пов'язані з позбавленням волі й ті, що позбавлення волі не передбачають, залежатиме успішність правильного впровадження приписів кримінального закону як під час теоретичного обговорення, так і протягом практичного застосування окремих положень його Особливої частини.

Одержано 01.11.2019

УДК 343.9

Олексій Миколайович ЛИТВИНОВ,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0003-2952-8258>;

Євгенія Олексіївна ГЛАДКОВА,

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0003-4621-1738>

МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ В ЧАСИ ПОСТМОДЕРНУ

Від часів Просвітництва, а може і ще раніше, класичний університет виконував загальнокультурні функції і підтримувався державою. Як соціальний інститут він прагнув бути автономною системою, що самоорганізується на основі правил академічної спільноти. Натомість сучасний університет, поставлений в умови державної підтримки і в той же час комерційної конкуренції, розв'язує завдання одержання фінансової вигоди. Це обумовлено вимогами ліберального економічного укладу й відповідного порядку, до яких місія сучасного університету, його структура та функції, недостатньо адаптовані.

Університет – унікальний соціальний феномен. Будучи гуманітарним і культурним інститутом, він створює передумови для розвитку негуманітарних – природничонаукових, технократичних досягнень соціуму. Як частина